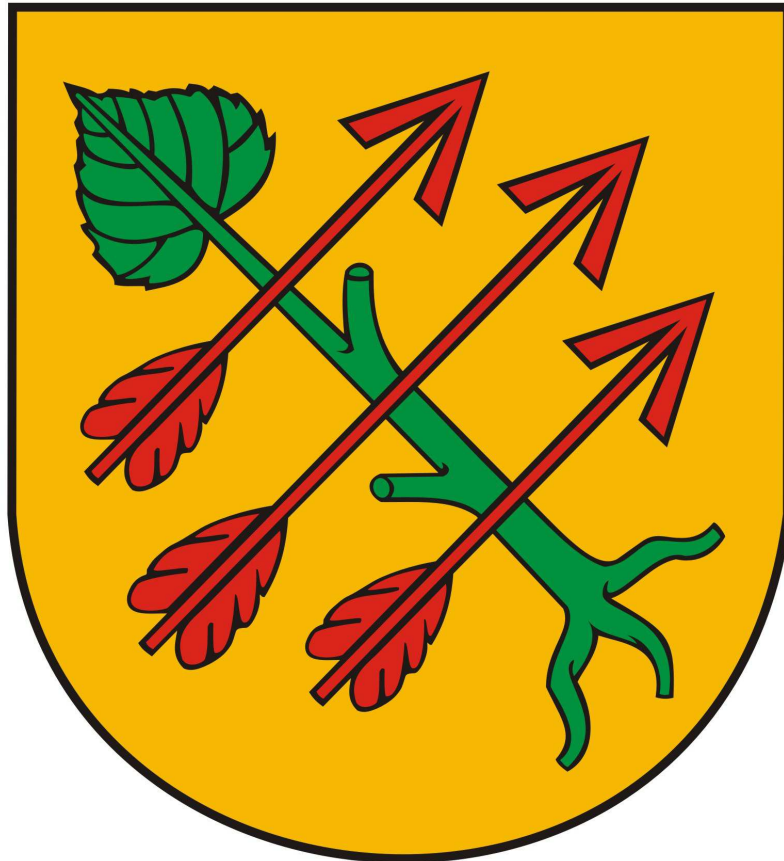

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CZEMPIŃ NA LATA 2014 -2017

CZEMPIŃ 2013

SPIS TREŚCI

str.

1. Wstęp

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....5
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....8
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....8

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

- 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....10
  - 2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.....10
  - 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.....12
  - 2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym.....16

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

- 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....17
- 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....20
- 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy....26
- 3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....27
- 3.5. Zabytki archeologiczne.....29
  - 3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy.....29
  - 3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.....29
  - 3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne).....29

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego	
4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków...	35
4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	35
4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych.....	47
4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	48
4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	50
4.2. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	53
4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	57
4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	58
5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę).....	60
6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	61
6.1. Gminna ewidencja zabytków.....	61
6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych.....	61
6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.....	61
6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury.....	62
6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	62
6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	63
6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów.....	63
6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami.....	66
7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	67

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami...	68
9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	69

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Czempień położona jest w północnej części powiatu kościańskiego, w południowo - wschodniej części województwa wielkopolskiego. Jest gminą miejsko – wiejską. Miasto Czempień, siedziba władz samorządowych i zarazem centrum gospodarczo – handlowe, oddalone jest ok. 15 km od Kościana i ok. 35 km od stolicy województwa Poznania. W latach 1975 – 1998 gmina administracyjnie należała do województwa poznańskiego.

Powierzchnia gminy zajmuje obszar 142,19 km², co stanowi 19,72 % powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują ok. 79% powierzchni gminy, stąd jej wiodącą funkcją jest rolnictwo, natomiast ok. 13% ogólnej powierzchni gminy stanowią tereny leśne i zadrzewione, zaś pozostałe tereny (zurbanizowane, nieużytki, wody itp.) 8 % powierzchni. Część południowa gminy leży w obrębie utworzonego w 1992 r. na obszarze ościennych gmin: Czempień, Kościan, Krzywiń i Śrem „Agroekologicznego Parku Krajobrazowego im. Dezyderego Chłapowskiego” Tereny gminy położone między miejscowościami: Słonin, Borowo, Gorzyczki i Donatowo, wyznaczają północną granicę tego prawnie chronionego, unikalnego w skali kraju krajobrazu rolniczego. Natomiast północna część gminy stanowi otulinę Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Według danych GUS z 2011 r. gminę Czempień zamieszkują 11 432 osoby. Gęstość zaludnienia wynosi 80 M/ km². Strukturę osadniczą tworzą: miasto Czempień - największy ośrodek osadnictwa gminy zamieszkiwany przez ok. 5.240 mieszkańców, 22 wsie sołectkie: Betkowo, Bieczyny, Borowo, Donatowo, Głuchowo, Gorzyce, Gorzyczki, Jarogniewice, Jasień, Nowe Borówko, Nowe Tarnowo, Nowy Gołębin, Piechanin, Piotrkowice, Piotrowo Drugie, Piotrowo Pierwsze, Sierniki, Słonin, Srocko Wielkie, Stare Tarnowo, Stary Gołębin, Zadory, obejmujące 30 miejscowości i 4 przysiółki.

Gmina Czempień sąsiaduje z gminami:

- Brodnica, Śrem - położonymi w powiecie śremskim,

- Kościan, Krzywiń – w powiecie kościańskim,
- Mosina, Stęszew - w powiecie poznańskim.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg: 8,2 km odcinek krajowej nr 5, drogi wojewódzkie nr 310 i 311 o łącznej długości 14,5 km, a także drogi powiatowe – ok. 68 km i gminne długości 71 km. Tereny gminy przecina, zbudowana w poł. XIX w., dwutorowa linia kolejowa nr 271 Szczecin - Poznań – Wrocław oraz nieczynna już linia Mieszków – Czempień. Gmina posiada też dogodny dostęp do niezbyt odległej autostrady A2 Berlin – Moskwa.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej obszar gminy położony jest w obrębie mezoregionu Równiny Kościańskiej, należącej do makroregionu Pojezierza Leszczyńskiego, jego północnej części na obrzeżach Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Ukształtowanie powierzchni terenu jest mało zróżnicowane. Równina Kościańska to wysoczyzna morenowa, położona na wysokości 70 - 90 m n.p.m.; wysokości względne nie przekraczają 10 m. Jej zachodnią granicę stanowi dolina Samicy Leszczyńskiej, a przez środek w kierunku północno-zachodnim przepływa Obra. Powierzchnie wysoczyznowe są mocno odlesione. Przeważają równiny o niskiej lesistości, poprzedzielane siecią zadrzewień śródpolnych wprowadzonych do krajobrazu w 1820 roku przez gen. Dezyderego Chłapowskiego, ziemianina z Turwi i prekursora rolnictwa ekologicznego. Krajobraz ukształtowany został przez zlodowacenie środkowopolskie oraz bałtyckie.

Obszar gminy leży w zlewni rzeki Warty. Przez jej teren przepływa rzeka Olszynka. Brak jest w gminie większych wód powierzchniowych stojących – jezior. Gminę przecina pojedynczy kanał Mosiński.

Wśród występujących na terenie gminy Czempień złóż surowców mineralnych, znaczenie gospodarcze mają pokład węgla brunatnego i złoża gazu ziemnego, które w chwili obecnej nie są eksploatowane. Występują także surowce pospolite o zasobach perspektywicznych i szacunkowych – kruszywo naturalne w postaci żwirów i piasków.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy pochodzą z okresu mezolitu i neolitu. Wzrost osadnictwa nastąpił w okresie brązu i żelaza.

Osadnictwo rozwijało się również intensywnie w średniowieczu. Dokładna data lokacji miasta nie jest znana. Dokumenty źródłowe sięgają XIV wieku. Miasto zostało założone na gruntach wsi Wielki Piechanin, wzmiankowanej w 1397 r. i pierwotnie było osadą targową. Nazwa miejscowości pochodzi od nazwiska kmiecego Czempa. W średniowieczu ziemie te stanowiły przede wszystkim własność szlachecką. Dzięki usytuowaniu przy szlaku handlowym, prowadzącym z Pomorza na Śląsk, prężnie rozwijał się handel, rzemiosło i przetwórstwo, które przysparzały bogactwa mieszkańcom. Okres świetności terenów gminy przerwał potop szwedzki i wojny osiemnastowieczne. Od 1793 roku, w wyniku II rozbioru, gmina Czempin znalazła się pod panowaniem pruskim i włączona została do nowej prowincji pod nazwą Prusy Południowe, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. weszła w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Duże znaczenie dla regionu miało wybudowanie w 1856 r. linii kolejowej Poznań – Wrocław, co przyczyniło się do rozwoju przemysłu.

Na przełomie 1918/1919 roku ok.100 osobowa grupa mieszkańców gminy walczyła w szeregach powstańczych zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego, w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. Mieszkańcy uczcili pamięć pierwszego zabitego powstańca, przyjmując dla ulicy nazwę imienia Stanisława Kuczmerowicza. Okres międzywojenny to ponownie czas rozwoju przerwany wybuchem II wojny światowej. Podczas hitlerowskiej okupacji szerzyły się aresztowania, egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia. W styczniu 1945 r. tereny zajmowane przez gminę zostały wyzwolone przez wojska radzieckie i rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych. Dziś Gmina rozwija się przede wszystkim w oparciu o rolnictwo.

Na przestrzeni wieków wykształcono dorobek kultury materialnej, którego zasoby licznie przetrwały w gminie Czempin do czasów obecnych i są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Czempień na lata 2014-2017* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac

konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)

- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkość zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia

i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa

kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,

- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W rozdz. 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanym śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka

przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzeln i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W rozdz. 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W „Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim” na lata 2007-2013, przyjętej przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr X/103/07 z dnia 25 czerwca 2007 r., wśród priorytetów i celów

rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BOROWO

PARK PAŁACOWY, 2 poł. XIX w., przekształc. pocz. XX w., nr rej.: 1835/A z 25.02.1981 r.

CZEMPIŃ

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, XV - pocz. XX w., nr rej.: 691/Wlkp/A z 7.08.2008 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA:

a. kościół, mur., 1859-1899 r.,

b. cmentarz przykościelny, XIX w.,

nr rej.: 2624/A z 29.08.1997 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w., nr rej.: 2180/A z 28.11.1989 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWY BORÓWKO:

a. pałac, mur., 1739 r., nr rej.: 2375/A z 25.11.1932 r. oraz 2491/A z 31.01.1952 r.,

b. park, XVIII w., nr rej.: 2116/A z 3.04.1987 r.,

c. brama z ogrodzeniem, mur., XVIII-XIX w., nr rej.: 2116/A z 3.04.1987 r.

d. kaplica, ob. kościół fil. p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy, mur., 1782 r., nr rej.: 2376/A z 25.11.1932 r. oraz 574/A z 30.04.1969 r.

DOM, ul. Długa 2, 1 poł. XIX w., nr rej.: 578/A z 2.05.1969 r.

KAMIENICA Z OFICYNĄ, ul. Kościelna 6, ok. 1905 r., nr rej.: 2353/A z 12.04.1995 r.

DOM, Rynek 26, mur., 1 poł. XIX w., nr rej.: 575/A z 2.05.1969 r.

DOM, Rynek 27, mur., 1 poł. XIX w., nr rej.: 576/A z 2.05.1969 r.

DOM, Rynek 30, mur., 1 poł. XIX w., nr rej.: 577/A z 2.05.1969 r.

DOM, ul. Towarowa 9, pocz. XX w., nr rej.: 2324/A z 12.12.1994 r.

GŁUCHOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY:

a. kościół, mur., 1751 r., rozbud. 1904 r.,

b. cmentarz przykościelny, XVIII w.,

c. ogrodzenie z bramami, mur., XIX w.,

d. plebania, mur., XVIII/XIX w.,

e. ogród plebański, XIX w.,

nr rej.: 488/Wlkp/A z 7.02.1955 r. oraz z 5.04.2007 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., pocz. XVIII w., przebud. 1887 r., nr rej.: 1398/A z 24.02.1973 r.,

b. oficyna, mur., 1882 r., nr rej.: 2341/A z 15.02.1995 r.,

c. stajnia koni wyjazdowych, mur., 1880 r., nr rej.: 2341/A z 15.02.1995 r.,

d. park, XVIII/XIX w., nr rej.: 1667/A z 23.12.1974 r.

GORZYCZKI

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY:

a. pałac, mur., 1868 r., nr rej.: 1397/A z 24.02.1973 r.,

b. park, XIX/XX w., nr rej.: 1668/A z 23.12.1974 r.

JASIEŃ

PARK DWORSKI, 1 poł. XIX w., przekszt. XX w. nr rej.: 73/47/55
z 19.02.1955 r.

JAROGNIEWICE

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., 1792 r., rozbud. 1870 r., nr rej. 2514/A z 19.02.1955 r.,
- b. oficyna płn., mur., 1792 r., nr rej.: 2515/A z 19.02.1955 r.,
- c. park, 2 poł. XVIII w., przekszt. XIX w., nr rej.: 2514/A z 19.02.1955 r.,
- d. budynek gospodarczy, mur., 1887 r., nr rej.: 2515/A z 19.02.1955 r.,
- e. obora, mur., poł. XIX w., nr rej.: 2513/A z 19.02.1955 r.

PIOTRKOWICE

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

- a. dwór, mur., ok. 1830 r., przebud. ok. 1872 r., nr rej.: 2346/A
z 14.03.1995 r.,
- b. park, poł. XIX w., przekszt. k. XIX w., nr rej.: 2021/A z 25.10.1985 r.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. stajnia, mur., k. XIX w.,
- b. obora, mur., 1874 r.,
- c. 2 stodoły, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. owczarnia, mur., 1874 r.,
nr rej.: 2347/A z 14.03.1995 r.

PIOTROWO PIERWSZE

PARK DWORSKI, pocz. XX w., nr rej.: 2097/A z 22.09.1986 r.

RAKÓWKA

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY: nr rej.: 2191/A z 20.04.1990 r.

- a. dwór, mur., ok. poł. XIX w., przebud. 1925-1928 r.,
- b. park, 2 poł. XIX w., przekszt. po 1925 r.

STARY GOŁĘBIN

KOŚCIÓŁ P.W. WNIEBOWZIECIA NMP, drewn., 1670 r., dobud. kaplicy
1881 r., nr rej.: 2378/A z 25.11.1932 r.

PARK DWORSKI, XVIII w., powiększony pocz. XX w., nr rej.: 1821/A
z 5.02.1981 r.

**Do rejestru zabytków pod nr 2195/A na podstawie decyzji z dnia
7.08.1990 r. wpisane zostały dwie aleje lipowe przy drogach:**

Piotrowo- Chaławy oraz Chaławy- Rakówka. Aleje te znajdują się na terenie gminy Brodnica. W obrębie gminy Czempień przebiega południowy odcinek alei Chaławy- Rakówka.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BIECZYNY

LEŚNICZÓWKA „RATUŁD”, mur. 1934-1936 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

a. dwór, mur., 1933 r.,

b. park, l. 30 XX w.

BOROWO

SZKOŁA, mur., 1878 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., pocz. XX w.,

b. park, 2 poł. XIX w., przekształt. pocz. XX w.,

c. rządówka, mur., pocz. XX w.,

d. dom włodarza, mur., pocz. XX w.,

e. stajnia koni wyjazdowych, mur., 1910 r.,

f. stajnia i wolarnia, mur., ok. 1880 r.,

g. obora, mur., 3 ćw. XIX w.,

h. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

i. spichlerz, mur., k. XIX w., rozbud. 1928 r.,

j. kuźnia, stolarnia, stelmacharnia, mur., pocz. XX w.,

k. czworak nr 15, mur., pocz. XX w.,

l. sześciorek nr 18, mur., pocz. XX w.,

ł. sześciorek nr 19, mur., pocz. XX w.,

m. czworak nr 25, mur., 1900 r.,

n. sześciorek nr 26, mur., 1907 r.,

o. ośmiorak nr 38, mur., 1890 r.

CZEMPIŃ

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, XV - pocz. XX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA:

- a. kościół, mur., 1859-1899 r.,
- b. cmentarz przykościelny, XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz, k. XIX w.,
- b. kaplica, mur., XIX/XX w.,
- c. ogrodzenie z bramą, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA EWANGELICKIEGO:

- a. cmentarz, 1 poł. XIX w.,
- b. kaplica, mur., ok. poł. XIX w.,
- c. ogrodzenie z bramą, mur., ok. poł. XIX w.

SZKOŁA, ul. Kolejowa, mur., ok. 1920 r.

KOMISARIAT POLICJI, ul. Kolejowa 7/3, mur., ok. 1920 r.

POCZTA, ul. 24 Stycznia 16, mur., 1898 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Kolejowa:

- a. dworzec, mur., ok. 1900 r.,
- b. wieża ciśnień, mur., ok. poł. XX w.,
- c. dom pracowników kolei nr 2, mur., pocz. XX w.,
- d. dom pracowników kolei nr 6, mur., ok. 1900 r.,
- e. dom pracowników kolei nr 6 a, mur., ok. 1900 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY BORÓWKO:

- a. pałac, mur., 1739 r.,
- b. park, XVIII w.,
- c. brama z ogrodzeniem, mur., XVIII-XIX w.,
- d. kaplica, ob. kościół fil. p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy, mur., 1782 r.,
- e. stajnia i wozownia z mieszkaniem stangreta, mur., 1882 r.,
- f. obora, mur., 1882 r.

ul. Długa

DOM NR 2, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 5, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 5 a, mur., po 1914 r.

DOM NR 26, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 27, mur., pocz. XX w.

DOM NR 35, mur., l. 20 XX w.

ul. Kolejowa

DOM NR 1, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 1 a, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 23, mur., l. 30 XX w.

DOM NR 25, mur., l. 30 XX w.

ul. Kościelna

DOM NR 3, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 5, mur., l. 20 XX w.

KAMIENICA Z OFICYNĄ NR 6, mur., ok. 1905 r.

DOM NR 8, mur., pocz. XX w.

DOM NR 12, mur., pocz. XX w.

DOM NR 14, mur., pocz. XX w.

ul. Nowa

WILLA, ob. przedszkole, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Polna

DOM NR 2, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 11, mur., 1906 r.

ul. Poznańskie Przedmieście

DOM NR 27, mur., 1907 r.

ul. Ratuszowa

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

Rynek

DOM NR 3, mur., l. 20 XX w.

DOM NR 4, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 5, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 6, mur., pocz. XX w.

DOM NR 8, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 9, mur., pocz. XX w.

DOM NR 10, mur., pocz. XX w.

DOM NR12, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 19, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 23, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 24, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 26, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 27, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 30, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 31, mur., 1 poł. XIX w.

ul. Stęszewska

DOM NR 21, mur., 1938 r.

ul. 24 Stycznia

DOM NR 7, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. Towarowa

DOM NR 9, pocz. XX w.

DONATOWO

SZKOŁA, ob. dom nr 26, mur., ok. 1900 r.

GŁUCHOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY:

a. kościół, mur., 1751 r., rozbud. 1904 r.,

b. cmentarz przykościelny, XVIII w.,

c. ogrodzenie z bramami, mur., XIX w.,

d. plebania, mur., XVIII/XIX w.,

e. ogród plebański, XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

a. cmentarz, poł. XIX w.,

b. kaplica, mur., 1888 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., pocz. XVIII w., przebud. 1887 r.

b. oficyna, mur., 1882 r.,

c. stajnia koni wyjazdowych, mur., 1880 r.,

d. obora, mur., 1870 r.,

e. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. spichlerz, mur., 1890 r.,

g. park, XVIII/XIX w.

GORZYCZKI

KAPLICA P.W. NMP, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 1868 r.,

b. dwór, mur., 2 poł. XVIII w., przebud. k. XIX w.,

- c. studnia, mur., k. XIX w.,
- d. rządcówka, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. stajnia, mur., 1 ćw. XX w.,
- f. obora, mur., k. XIX w.,
- g. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- h. magazyn paszowy, mur., XIX/XX w.,
- i. kuźnia, mur., ok. 1905 r.,
- j. lodownia, mur., 1911 r.,
- k. fabryka marmolady, ob. kaplica, mur., 4 ćw. XIX w.,
- l. ogrodzenie z bramami, mur., XIX/XX w.
- ł. park, XIX/XX w.

JAROGNIEWICE

SZKOŁA, ul. Poznańska 4, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., 1792 r., rozbud. 1870 r.,
- b. oficyna płn., mur., 1792 r.,
- c. oficyna płd.-zach., mur., k. XVIII w.,
- d. oficyna płd.-wsch., mur., ok. 1870 r.,
- e. kaplica, mur., XIX/XX w.,
- f. dom ogrodnika, mur., pocz. XX w.,
- g. ogrodzenie z bramami, mur., XIX-XX w.,
- h. park, 2 poł. XVIII w., przekształt. XIX w.,
- i. lodownia, mur., ok. 1790 r.,
- j. stajnia koni wyjazdowych, mur., 1904 r.,
- k. budynek gospodarczy, mur., 1887 r.,
- l. obora, mur., poł. XIX w.,
- ł. stodoła, mur., k. XIX w.,
- m. czworak nr 20, mur., XVIII/XIX w.

JASIEŃ

SZKOŁA, ob. świetlica, mur., pocz. XX w.

PARK DWORSKI, 1 poł. XIX w., przekształcony XX w.,

PIECHANIN

- a. młyn, ob. spichlerz, mur., 1872 r.,
- b. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

- c. wozownia, mur., k. XIX w.,
- d. gorzelnia, mur., 1863 r.

PIOTRKOWICE

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

- a. dwór, mur., ok. 1830 r., przebud. ok. 1872 r.,
- b. park, poł. XIX w., przekształt. k. XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. stajnia, mur., k. XIX w.,
- b. obora, mur., 1874 r.,
- c. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. owczarnia, mur., 1874 r.

PIOTROWO PIERWSZE

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., pocz. XX w., rozbud. po 1926 r.,
- b. park, pocz. XX w.,
- c. spichlerz, mur., 1912 r.

RAKÓWKA

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., ok. poł. XIX w., przebud. 1925-1928 r.,
- b. park, 2 poł. XIX w., przekształcony po 1925 r.,
- c. owczarnia, ob. stajnia, mur., k. XIX w.,
- d. stodoła, mur., 1911 r.,
- e. budynek inwentarski, mur., 1 ćw. XX w.

SŁONIN

SZKOŁA, ob. dom, mur., 1882 r.

SROCKO WIELKIE

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., pocz. XX w.,
- b. oficyna, mur., k. XIX w.,
- c. park, pocz. XX w.

STARY GOŁĘBIN

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. WNIĘBOWZIĘCIA NMP:

- a. kościół, drewn., 1670 r., dobud. kaplicy 1881 r.,

- b. cmentarz przykościelny, XVII w.,
- c. ogrodzenie z bramą, mur., k. XIX w.

SZKOŁA, ob. dom, mur., ok. 1900 r.

PARK DWORSKI, XVIII w., powiększony pocz. XX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. obora, mur., k. XIX w.,
- b. stodoła, mur., k. XIX w.,
- c. stodoła, mur., k. XIX w.,
- d. spichlerz, mur., 1890 r.,
- e. gorzelnia, mur., 1885 r.

ZADORY

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. spichlerz, mur., poł. XIX w.,
- b. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Na terenie gminy Czempień do rejestru zabytków ruchomych wpisane są 4 zespoły zabytków stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych, wystrój pałacu w Czempiniu oraz dwa obiekty pojedyncze.

1. W kościele par. p.w. św. Michała Archanioła w Czempiniu do rejestru zabytków wpisane zostało wyposażenie (12 pozycji) na podstawie 3 decyzji: KS.Z.II-1/28/50 z dnia 8.03.1950 r., z dnia 8.12.1970 r. pod nr 48/B i nr 2624/A z dnia 29.08.1997 r. Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 271/Wlkp/B z dnia 19.11.2012 r.

2. Z wyposażenia kościoła fil. p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy (dawna kaplica pałacowa) do rejestru zabytków pod nr 281/B na podstawie decyzji z dnia 11.06.1973 r. wpisano 3 obiekty: ołtarz, obraz ołtarzowy i stiukowe kapitele pilastrów. Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 270/Wlkp/B z dnia 19.11.2012 r.

3. Zespół 39 zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój

kościół par. p.w. św. Katarzyny w Głuchowie wpisany został do rejestru zabytków pod nr 49/B decyzją z dnia 8.12.1970 r. Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 154/Wlkp/B z dnia 30.06.2009 r.

4. Wyposażenie kościoła fil. p.w. Wniebowzięcia NMP w Starym Gołębinie (19 pozycji) wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 275/B na podstawie decyzji z dnia 9.06.1973 r. Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 273/Wlkp/B z dnia 19.11.2012 r.

5. Elementy wystroju elewacji oraz fragmenty polichromii pałacu w Czempiniu wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 282/B na podstawie decyzji z dnia 11.06.1973 r. Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 272/Wlkp/B z dnia 19.11.2012 r.

6. W rejestrze zabytków ruchomych figurują również:

- krzyż przydrożny w Starym Gołębinie; nr rej.: 261/B z dnia 10.04.1973
- figura św. Jana Nepomucena w Jarogniewicach; nr rej. 247/B z dnia 9.04.1973 r.

Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 276/Wlkp/B z dnia 20.11.2012 r.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. Ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem 691/Wlkp/A decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 7 sierpnia 2008 r. wpisany został historyczny układ urbanistyczny Czempinia. Teren ukształtowany w średniowieczu z elementami rozwiniętymi w XVIII w. oraz w XIX i pocz. XX w. obejmuje nawarstwienia kulturowo-osadnicze od czasów pradziejowych po okres nowożytny, znajdujący się w centrum rynek, główne ulice w części centralnej miasta: 24 Stycznia i Kościelna, inne ulice tworzące system komunikacyjny historycznego miasta, fragment torowiska linii kolejowej Poznań – Wrocław ze stacją kolejową, tereny zielone, zespół sakralny, zespół pałacowy i folwarczny (Borówko Stare), zabudowę mieszkalną o przeważającym typie domów parterowych z dachami dwuspadowymi oraz kamienic dwukondygnacyjnych nakrytych dachami dwuspadowymi, mansardowymi i płaskimi, zabudowę gospodarczą w zwartej zabudowie z dominującym typem wąskiego, parterowego budynku wznoszonego na zapleczach działek zabudowy, budynki użyteczności publicznej.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: placu miasta, ulic, części podziałów gruntów, architektury sakralnej, mieszkalnej i gospodarczo-przemysłowej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie wielkiej reformy gospodarczej kraju XIII – XV wieku, przez dalsze przekształcenia w wiekach późniejszych, szczególnie w latach głębokich reform ustrojowych i gospodarczych w XIX wieku i 1 poł. XX w., stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe regionu.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również parki dworskie i pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Borowo, Głuchowo, Gorzyczki, Jarogniewice, Jasień, Piotrkowice, Piotrowo Pierwsze, Rakówka, Stary Gołębin oraz cmentarz ewangelicki w Czempiniu.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Czempień do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego wpisano następujące stanowiska archeologiczne:

- Głuchowo, stan. 1, AZP 57-25/49 – nr rejestru 800/A (1969 r.)
cmentarzysko kultury łużyckiej
- Bieczyny, stan. 1, AZP 57-26/17 – nr rejestru 1317/A (1971 r.)
grodzisko wczesnośredniowieczne
- Borówko Stare – nr rejestru 1322/A (1971 r.)
cmentarzysko kultury łużyckiej

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na obszarze gminy Czempień zewidencjonowano dotychczas 3 stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Są to dwa grodziska średniowieczne zlokalizowane w okolicach miejscowości Bieczyny oraz cmentarzysko kurhanowe w Starym Gołębinie.

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Czempień został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Czempień zewidencjonowano dotychczas 741 stanowisk archeologicznych, które zaprezentowano w tabelce poniżej:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Cmentarzyska	Osady	Inne	Ogółem
Ilość stanowisk ogółem	2	25	713	1	741
Wpisanych do rejestru	1	2	0	0	3

- dane przytoczone za Raportem o stanie zabytków gminy Czempień z roku 2004 r. WUOZ w Poznaniu Delegatura w Lesznie

Gmina Czempień położona jest w obrębie prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, w podprowincji Niziny Środkowopolskiej, w dzielnicy 7 – Nizina Wielkopolsko-Kujawska. Mezorregion ten to Równina Kościańska (według o ogólnego podziału fizjograficznego Polski J. Kondrackiego). Równina Kościańska jest bezzeziorną wysoczyzną morenową rozścielającą się po wewnętrznej stronie marginalnych form i osadów fazy leszczyńskiej zlodowacenia wiślańskiego na Pojezierzu Krzywińskim. Od północy ogranicza ją Pradolina Warciańsko-Odrzańska, na zachodzie za granicę można przyjąć dolinę Samicy (dopływ Obry). Przez środek Równiny Kościańskiej przepływa Obra, przekształcona w kanał. Powierzchnia regionu wznosi się w granicach 70-90 m n.p.m.; wysokości względne nie przekraczają 10 m. Jest to III kraina przyrodniczo-leśna: Wielkopolsko-Pomorska. Rzeźba terenu jest uboga. Na ogół jest to teren płaski, o nieznacznych deniwelacjach, monotony. Podstawową jednostką geomorfologiczną jest wysoczyzna morenowa płaska i falista. Gleba należy przeważnie do brunatnoziemów. Typy gleb rozmieszczone są zgodnie z formami terenu i ich genezą.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy pochodzą z środkowej epoki kamienia - mezolitu (8000 lat p.n.e.). Ślady pobytu

ludności z tego czasu, prowadzącej koczowniczy tryb życia, w postaci narzędzi krzemiennych, pochodzą z Piechanina, Borowa i Gołębina Nowego.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy Czempin widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Wszystkie te nowości na ziemi polskie przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie. Ślady osadnictwa ludności kultury ceramiki zewidencjonowano między innymi w Borowie i Starym Gołębinie. Natomiast osadnictwo ludności kultury lendzielskiej widoczne jest w Czempiniu, Borowie i Betkowie.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niżu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca.

Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych, będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej

zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętymi rogami. Znamy z tego czasu stałe osady kultury pucharów lejkowatych z Głuchowa, Zadorów, Starego Gołębina i Borowa oraz osady kultury amfor kulistych z Zadorów, Jarogniewic, Borowa, Gorzyczek, Jasienia i Starego Gołębina. Koniec neolitu reprezentowany jest przez kulturę ceramiki sznurowej w Piotrkowicach.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów.

Z początków epoki brązu (ok. 1800 – 1500 p.n.e.) pochodzi skarb przedmiotów brązowych tzw. kultury unietyckiej z Piotrkowic oraz pojedyncze znaleziska tej kultury w innych miejscowościach.

Wzrost osadnictwa widoczny jest w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątano sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne.

W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halsztacki 650-400 p.n.e.) kultura łużycka przeżywa swój największy rozkwit i posiada

szerokie kontakty z resztą Europy. Powstają wówczas grody typu Biskupin.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytnim wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Podniesienie się poziomu wód gruntowych, spowodowane zmianami klimatycznymi, wypiera osadników z ich dotychczasowych siedlisk. Osłabione w ten sposób osadnictwo łużyckie jest stopniowo podbijane lub kolonizowane przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Trudno jest stwierdzić, czy proces ten miał charakter zbrojnej agresji, czy odbywał się w sposób pokojowy poprzez asymilację miejscowej ludności i przybyłej z Pomorza nowej grupy osadniczej. Różnice między obydwoma kulturami widoczne są przede wszystkim w formach grobów oraz kształtach i ornamentyce naczyń i przedmiotów metalowych.

W tym czasie pod osadnictwo zajęte zostają wszystkie atrakcyjne ekumeny, przede wszystkim doliny cieków wodnych. Najciekawsze stanowiska z tego okresu to cmentarzyska popielnicowe. Cmentarzyska z tego okresu znane są z Głuchowa, Piechanina, Piotrkowic, Czempinia, Borowa, Jarogniewic, Donatowa, Starego Gołębina oraz Słonina, gdzie archiwa podają informacje o odkryciu trzech cmentarzysk. Osady ludności tej kultury odkryte zostały w Zadorach, Borowie, Gorzycach i Słonie. W następnym okresie, w czasach kultury pomorskiej rejon ten nadal był intensywnie zasiedlany. Znane z tego czasu są między innymi trzy cmentarzyska w Borowie oraz cmentarzyska w Gołębinie Nowym i Słonie.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.).

Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia,

zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano.

Ślady osadnictwa z czasów rzymskich są licznie reprezentowane na obszarze dzisiejszej gminy Czempień. Z tego okresu pochodzą cmentarzyska w Piechaninie, Donatowie, Gołębinie Nowym oraz po dwa cmentarzyska w Borowie i Zadorach. Gęstą sieć osadniczą w tym okresie potwierdzają osady w Zadorach, Piechaninie, Borowie, Piotrkowicach, Jasieniu i Słoninie.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. Wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Początkowe fazy tego okresu charakteryzują się wyraźnym regresem w zakresie kultury materialnej. Pojawia się nowy system gospodarki żywnościowej – przemienno-ugorowej uprawy zbóż ozimych i jarych. Szeroko stosowana jest sprzężajna obróbka roli. Pojawia się na szeroką skalę proso. W hodowli wzrasta rola świni przy zmniejszeniu stad bydła rogatego i koni. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Osady miały niewielkie rozmiary, chaty miały konstrukcję zrębową, wykorzystywano też kwadratowe ziemianki i półziemianki.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się

w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne jest kilka faz powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Według ocen archeologów, grodziska te były zamieszkałe przez człowieka od IX do XI wieku, czyli pod koniec wczesnego średniowiecza. Czasy te to okres przedpiastowski i wczesnopiastowski. W okresie przedpiastowskim trwał jeszcze zwyczaj ciałopalenia, ale około X wieku obrządek ten ustąpił miejsca pochówkowi szkieletowemu.

Zespoły osadnicze związane z okresem średniowiecza i z okresem nowożytnym są bardzo licznie reprezentowane na terenie gminy Czempień. Zajmowane są wtedy nie tylko rejony dolin rzecznych, ale także tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w rejonie większości miejscowości. Z okresu średniowiecza pochodzą dwa grodziska z Bieczyn oraz jeden obiekt tego typu, nie zweryfikowany jeszcze ostatecznie z Tarnowa Starego.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy Czempień, wpisane do rejestru zabytków prezentują zróżnicowany stan zachowania.

BOROWO - *park krajobrazowy.*

Usytuowany we wschodniej części wsi w zespole rezydencjonalnym składającym się z dworu, parku i stajni koni wyjazdowych, został założony w 2 połowie XIX w. i przekształcony na początku XX w. Powierzchnia ok. 7 ha. Główna oś kompozycyjna, ukształtowana na początku XX wieku, biegnie od bramy wjazdowej, poprzez frontowy gazon, dwór i rozległą widokową polanę po południowej stronie dworu, która podzielona jest krzyżującymi się ścieżkami. Wjazd do parku znajduje się na wprost drogi do Czempinia i ma formę półokrągłego muru z trzema wejściami prowadzącymi do poszczególnych obiektów zespołu. Na podejździe przed dworem zachowane przedwojenne pergole i pomnikowe okazy drzew – kasztanowiec i lipa drobnolistna. Na południe od dworu i polany widokowej rozciąga się krajobrazowa część parku. Wśród drzewostanu dominuje: brzoza, klon, pospolity, lipa, robinia biała, świerk pospolity i topola biała. Po południowo-zachodniej stronie dworu znajduje się staw, przy nim pomnik-nagrobek z 1794 r. jednego z właścicieli majątku płk. Jana Stanisława Mojaczewskiego. Stan zachowania parku jest dość dobry, wymaga prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjno-sanitarnych.

Własność prywatna.

CZEMPIŃ

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archaniola wraz z cmentarzem przykościelnym.

Pierwszy kościół fundowany przed 1405 rokiem. W 1470 roku kościół był murowany. Obecny został zbudowany w latach 1895 - 1899 w stylu mieszanym romańsko-gotyckim, murowany z czerwonej cegły. Dach pokryty blachą. Wnętrze o układzie bazylikowym, z trzema nawami i wysoką wieżą, prezbiterium i transeptem oraz siedmioma ołtarzami. Teren przykościelny ogrodzony.

W latach 1981 - 1982 została położona posadzka marmurowa, nawy boczne pokryto blachą, przebudowano prezbiterium i ołtarz główny. W roku 1983 odświeżono polichromię. W 1998 r. wnętrze kościoła zostało wymalowane, a w 1999 r. odnowiono ołtarze i ambonę, położono nowe złocenia. Stan zachowania obiektu dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Michała Archaniola w Czempiniu.

Cmentarz ewangelicki.

Cmentarz usytuowany jest w północno-zachodniej części miasta przy południowej stronie ulicy Poznańskie Przedmieście. Założony w 1 poł. XIX w. na niewielkim zboczu, na czterech tarasach i do 1945 r. był miejscem pochówku. Na początku XX w. powierzchnię cmentarza powiększono, a w 1912 na górnym tarasie pobudowano kaplicę. Obecnie jego powierzchnia wynosi około 1 ha. Teren otoczony murowanym ogrodzeniem z czerwonej cegły z dwiema bramami głównymi i jedną boczną. Obecnie ogrodzenie uszkodzone. Po wojnie cmentarz został zdewastowany, część ocalałych nagrobków przewieziono do lapidarium w Orzeszkowie koło Kwilcza. Część została zniszczona i zdekompletowana. Budynek kaplicy z uszkodzonymi tynkami i brakiem sklepienia. Stary drzewostan cmentarny zdominowany samosiejkami, układ alejek zatarty, całość tarasowego układu przestrzennego zaniedbana i zarośnięta chwastami i krzewami. Stan taki trwał do 2012 r., kiedy to podjęta została przez Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ziemi Czempieńskiej inicjatywa jego renowacji. Do akcji włączyła się społeczność lokalna oraz młodzież szkolna. Projekt uzyskał wsparcie władz samorządowych. Teren cmentarza uporządkowany został ze śmieci, dziczyńskich krzewów i samosiewów, odtworzono alejki cmentarne, odsłonięto kwatery i pomniki nagrobne. Odkryte nagrobki zostały zinwentaryzowane i zabezpieczone.

Obiekt jest własnością Gminy Czempień.

Zespół pałacowy.

Usytuowany na terenie dawnego przedmieścia Czempinia zwanego Stare Borówko. Składa się z pałacu, parku i kaplicy pałacowej. Pałac wzniesiony dla Andrzeja Szołdrskiego w końcu XVII w. na miejscu wcześniejszej rezydencji, zniszczonej podczas wojen szwedzkich. Spalony w 1709 r., odbudowany i rozbudowany w latach 1729 – 1739 przez dodanie galerii i skrzydeł bocznych wraz z wieżami przejazdowymi. Przed 1839 r. rozebrano galerie i wieże bramne. Na początku XX w. przebudowano wnętrza pałacu, wykonano taras, a od strony ogrodu balkon z tarasem. Pałac murowany, częściowo podpiwniczony, piętrowy nakryty dachem wielopołaciowym pokrytym blachą. Zbudowany na rzucie

prostokąta z wywyższoną trzyosiową częścią środkową. Elewacje tynkowane z zachowanym bogatym wystrojem architektonicznym i rzeźbiarskim. Trzyosiowe ryzality w elewacji frontowej i od strony ogrodu z bogatą regencyjną dekoracją w szczytach. Na attyce wieńczącej frontowy ryzalit posągi personifikujące cztery kontynenty. Tylne ryzalit poprzedzony jest balkonem z 1904 r. z balustradą ozdobioną neorokokowymi kartuszami z herbami ostatnich przedwojennych właścicieli. Od frontu pałacu znajduje się szeroki taras z kamienną ozdobną balustradą. Bogaty wystrój wewnętrzny. Obiekt po remoncie kapitalnym. Stan zachowania bardzo dobry. Własność prywatna.

Park, ogrodzony, o powierzchni 4,13 ha założony w 1 poł. XVIII w. na miejscu wcześniejszego ogrodu. W 2 połowie XIX w. został powiększony w kierunku południowym, a przed pałacem zorganizowano półkolisty podjazd. Zachowany wjazd do parku poprzez późnobarokową murowaną bramę oraz częściowo dawne ogrodzenie od zachodniej strony w formie żelaznego parkanu na ceglanej podmurówce, przedzielonego ceglanymi słupkami. Zachowany XVIII-wieczny drzewostan wraz z reliktem założenia regularnego – z dawnych alejek zachowane aleje lipowe we wschodniej i północnej części parku. W parku przeprowadzono prace rewaloryzacyjne. Stan dobry. Własność prywatna.

Kaplica pałacowa, obecnie kościół filialny p.w. św. Apostołów Szymona i Judy wzniesiona na północ od pałacu, odgradzona od parku murem ceglanym z żelazną kratą pochodzącym z 2 połowy XIX w. Wzniesiona w 1782 r. z fundacji Feliksa Szodrskiego na miejscu wcześniejszej budowli, wspomianej już w 1298 r. W latach 1848-1945 użytkowana jako świątynia ewangelicka. Murowana z cegły, nakryta dachem dwuspadowym z wieżyczką o ścianach krytych łupkiem i zwieńczoną ostrołupowym hełmem. Kościół salowy, trójprzęsłowy z zamkniętym trójbocznie prezbiterium, za którym trójbocznie zamknięty aneks z zakrystią. Tynkowane elewacje z pilastrami toskańskimi. Fasada zachodnia trzyosiowa z wejściem pośrodku poprzedzonym późniejszą kruchtą. Obiekt właściwie użytkowany, służy do nabożeństw pogrzebowych i jest w dobrym stanie. Osuszono i odnowiono elewację i wymieniono na nowe pokrycie dachu Własność Parafii

Rzymskokatolickiej p.w. św. Michała Archanioła w Czempiniu.

Domy mieszkalne – rozlokowane przy Rynku nr 26, 27, 30, przy ulicy Długiej nr 2, Towarowej nr 9 i neorenesansowa kamienica z elementami secesyjnymi przy ul. Kościelnej nr 6 stanowią własność prywatną. W niektórych z budynków odnowiono elewacje, wymieniono poszycie dachu i stolarkę okienną na plastikową, pozbawiając jej oryginalnych elementów zdobniczych. Stan zachowania budynków jest dobry.

GŁUCHOWO

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny, składający się kościoła, cmentarza przykościelnego, ogrodzenia z bramą i plebanii z ogrodem.

Parafia erygowana w XIII w. Kościół parafialny wspominany jest w tej miejscowości już w 1298 r. W 1751 r. dawny kościół rozebrano i zbudowano nowy, murowany w stylu barokowym, który został poświęcony w 1847 r. Pierwotnie zbudowany na planie krzyża z czworoboczną wieżą z kruchtą w przyziemiu. W roku 1904 kościół został powiększony przez dobudowanie bocznych kaplic. W jednej z nich znajduje się krypta grobowa rodziny Żółtowskich. Obecna świątynia p.w. św. Katarzyny została w 1751 roku zbudowana z fundacji komorzego kaliskiego Adama Kołaczkowskiego i jego żony Katarzyny Zakrzewskiej. Jest budowlą murowaną z cegły, nie tynkowaną, jednonawową z nawą poprzeczną, nakrytą dachem wielopołaciowym pokrytym dachówką. Ściany ozdobione pilastrami, na ścianach zewnętrznych umieszczone są stare kamienne tablice nagrobne z dawnego cmentarza grzebalnego. Przy kościele znajduje się rzeźba św. Rodziny autorstwa rzeźbiarza Władysława Marcinkowskiego, przeniesiona tutaj z parku w Jargoniewicach, która stanowiła część Pomnika dla Poległych, ufundowanego w 1923 r. przez rodzinę Żółtowskich. Budynek kościoła po remoncie. Stan zachowania dobry.

Teren kościoła otoczony XIX-wiecznym murowanym z cegły ogrodzeniem z bramą, w dobrym stanie. Budynek plebanii murowany, z przełomu XVIII/XIX w., przebudowany w XX w., z wymienioną stolarką i poszyciem dachu. Stan zachowania jest dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Katarzyny.

Zespół pałacowy.

Do rejestru zabytków wpisano pałac z otaczającym go parkiem, stajnię koni wyjazdowych i oficynę. Pałac położony w centralnej części parku, po jego południowej stronie na granicy z podwórzem wznosi się oficyna. Na wschód od oficyny, na pograniczu z podwórzem, znajduje się dawna stajnia koni wyjazdowych.

Pałac wzniesiony został w końcu XVII w. dla Hieronima Kołaczkowskiego, jako budowla murowana, parterowa z wywyższoną częścią środkową, przebudowana dla Stefana Żółtowskiego w 1882 roku. Pałac wówczas podwyższono, przebudowano wewnątrz, dodano frontowy czterokolumnowy portyk z balkonem, zwieńczony murkiem attykowym z tablicą z kartuszem herbowym Żółtowskich pośrodku. Budynek murowany z cegły, podpiwniczony, otynkowany, dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem jednopołaciowym pokrytym papą. Niższe boczne przybudówki parterowe, częściowo piętrowe. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, w środkowej, starszej części o dwupółtraktowym układzie pomieszczeń, z dobudówkami od strony północnej i południowej. Obiekt nie użytkowany. Przeprowadzono remont dachu. Planowane są prace remontowe elewacji, wewnątrz i wystroju. Własność prywatna.

Park krajobrazowy o powierzchni ok. 5,7 ha, założony w końcu XVIII w., przekształcony ok. poł. XIX wieku. Do parku prowadzą dwa wjazdy – główny na wprost pałacu, drugi bliżej sąsiadującego z zespołem od strony południowej kościoła. Na północ od o pałacu znajduje się staw. Od pałacu do kościoła prowadzi aleja lipowa, natomiast wzdłuż północnej granicy wiedzie aleja grabowa. Najstarsze drzewa rosną w zachodniej części parku. Wśród drzewostanu wyróżniają się pomnikowe okazy klonu pospolitego, kasztanowca białego, dębu szypułkowego, buku zwyczajnego odmiany purpurowej, jesionu wyniosłego i lipy srebrzystej. Park jest ogólnie zaniedbany, częściowo uporządkowany w otoczeniu budynków, wymaga uporządkowania i zabiegów pielęgnacyjnych, oczyszczenia wymagają dwa stawy. Własność prywatna.

Oficyna została wzniesiona ok. 1882 r., murowana z cegły, częściowo podpiwniczona, dwukondygnacyjna z użytkowym poddaszem,

nakryta dachem płaskim pokrytym papą. Budynek wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta z wydatnym ryzalitem od strony południowej i jednoosiowym ryzalitem pośrodku elewacji frontowej północnej. Stan zachowania dostateczny. Zamieszkała przez lokatorów. Własność prywatna.

Stajnia koni wyjazdowych wzniesiona w 4 ćw. XIX w. usytuowana pośrodku dziedzińca gospodarczego. Budynek murowany z cegły, parterowy z użytkowym magazynowym poddaszem, nakryty dachem płaskim pokrytym papą. Elewacje częściowo tynkowane z pozostawionym ceglany detalem w postaci gzymsów. Stan zachowania dostateczny. Własność prywatna.

GORZYCZKI

Zespół pałacowy.

Pałac zbudowany został w 1861 roku przez ówczesnego właściciela Edwarda Potworowskiego dla córki Karoliny zamężnej od 1861 z Arturem Horwatem, przez architekta Stanisława Hebanowskiego. Został odnowiony i przebudowany w 1923 r. przez rodzinę Horwattów. Obiekt murowany z cegły, podpiwniczony, otynkowany, dwukondygnacyjny z trzykondygnacyjną wieżą, nakryty dachem czterospadowym. Wzniesiony na planie prostokąta z wieżą w narożniku północno-zachodnim. Elewacje tynkowane z zachowanym neorenesansowym detalem, z trzyosiowym ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem pośrodku fasady frontowej. Obiekt nie użytkowany. Stan zachowania dostateczny. Własność Agencji Nieruchomości Rolnych w Poznaniu.

Park krajobrazowy o powierzchni ok.4,2 ha z ok. poł. XIX wieku. Główny wjazd do parku prowadzi przez murowano-żeliwną bramę, dalej drogą dochodzącą do polany przed frontem pałacu. Przy wschodniej granicy parku zachowana brama w formie dwóch par kolumn. W północno-zachodniej części parku znajdują się dwa niewielkie stawy. Zwarty kompleks starodrzewu znajduje się w północnej i wschodniej części parku. Wśród drzew przeważa klon pospolity, jesion wyniosły, lipa drobnolistna, daglezia i topola biała. Przed fasadą pałacu zachowany pomnikowy platan klonolistny, prócz tego występują tu pomnikowe okazy topoli białej, dębu szypułkowego, buku pospolitego odmiany purpurowej. Stan zachowania

dostateczny. Park wymaga przeprowadzenia prac porządkowych oraz pielęgnacyjno-sanitarnych, również odtworzenia układów kompozycyjnych. Własność Agencji Nieruchomości Rolnych w Poznaniu.

JAROGNIEWICE

Zespół pałacowo-folwarczny.

Pałac zbudowany został około 1770 roku dla Antoniego Łosia Golińskiego, rozbudowany ok. roku 1870 o parterowe jednoosiowe dobudówki, a w latach 1893-1904 odnowiony i gruntownie przebudowany pod kierunkiem architekta Stanisława Boreckiego dla Adama Żółtowskiego. M.in. dodano wówczas czterokolumnowy frontowy portyk. Pałac zwrócony fasadą w kierunku zachodnim, murowany, w zasadniczej bryle piętrowy, podpiwniczony, nakryty dachem czteropłociowym pokrytym obecnie blachą z neobarokowymi lukarnami. Po bokach dostawione parterowe jednoosiowe przybudówki zakończone tarasami. Wzniesiony na rzucie prostokąta, z trójbocznym ryzalitem pośrodku elewacji ogrodowej. Elewacje tynkowane, frontowa dziewięćosiowa z kolumnowym portykiem pośrodku, dodanym po 1893 r. poprzedzającym pozorny trzyosiowy ryzalit.

Wnętrza zostały całkowicie przebudowane po 1945. i dostosowane dla nowego użytkownika - Domu Pomocy Społecznej. Prace remontowe przeprowadzane na bieżąco (remont dachu, wymiana stolarki). Stan zachowania dobry.

Park krajobrazowy założony na przełomie XVIII i XIX w. o powierzchni ok. 5 ha, ograniczony od strony zachodniej, północnej i wschodniej drogami. Główny wjazd do parku prowadzi od strony zachodniej, gdzie na osi pałacu zachowana ozdobna brama wjazdowa z furtami z pocz. XX w. W północno-zachodniej części parku duży staw, drugi wydłużony staw z dawnym basenem znajduje się w środkowej części parku. W drzewostanie dominują wiązy, jesiony, buki, klony i daglezie. Na terenie parku pomnikowe okazy dębu błotnego, szypułkowego, lipy amerykańskiej. Park w dobrym stanie w otoczeniu budynków, na pozostałym obszarze wymaga przeprowadzenia zabiegów porządkowych i pielęgnacyjnych.

Oficyna zbudowana w stylu klasycystycznym w końcu XVIII w.,

przebudowana po 1893 r. Murowana z cegły, podpiwniczona, piętrowa z użytkowym poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym z naczółkami. Budynek na planie prostokąta ze ściętym narożem północno-wschodnim, z głównym wejściem od strony południowej od folwarku. Od strony zachodniej dostawiona na pocz. XX w. niższa parterowa dobudówka z tarasem, od strony wschodniej dostawiony budynek gospodarczy, parterowa część tylnej południowej elewacji przesłonięta parterową późniejszą przybudówką. Elewacje tynkowane z zachowanym detalem w postaci narożnych boni na parterze, gzymsów kordonowych. Pośrodku siedmioosiowej elewacji frontowej pozorny ryzalit ujęty w pary toskańskich pilastrów w wielkim porządku, z balkonem z kutą balustradą na wysokości piętra i zwieńczony tympanonem. Stan zachowania dobry.

Budynek gospodarczy wielofunkcyjny wzniesiony w 1887 r., murowany z cegły na podmurówce z kamienia, parterowy z magazynowym poddaszem, nakryty niskim dachem dwuspadowym pokrytym papą. Budynek na planie prostokąta podzielony wewnątrz na kilka mniejszych pomieszczeń, ze stropami ceramicznymi odcinkowymi wspartymi na stalowych podciągach na żeliwnych kolumnach i ceglanych słupach. Elewacje częściowo tynkowane z ceglany detalem w postaci lizen, obramień okiennych, gzymsów i fryzów wieńczących.

Stan zachowania dobry.

Zespół pałacowy jest własnością Starostwa Powiatowego w Kościanie.

Obora z pocz. XIX w., murowana z cegły, z dachem dwuspadowym pokrytym eternitem, o elewacjach tynkowanych, pierwotnie podzielonych lizenami i z oknami w prostych opaskach. Usytuowana w pierzei zachodniej czterobocznego podwórza zachodniego. Zachowana w dostatecznym stanie. Własność prywatna.

JASIEŃ

Park dworski.

Park o powierzchni ok. 2 ha założony w stylu krajobrazowym w 1 poł. XIX w., przekształcony w XX w. Zachowany w stanie szczątkowym. Całkowicie zatarty został pierwotny układ przestrzenny i komunikacyjny. Drzewostan złożony głównie z topoli pochodzi z okresu po 1945 r. Pojedyncze egzemplarze starodrzewu: lipa, jesion, klon,

kasztanowiec. Stan zachowania zły.

Własność Rolniczej Korporacji Spółdzielczej w Czempiniu.

PIOTRKOWICE

Zespół dworsko-folwarczny.

Dwór zbudowany ok. 1830 r. dla Jana Koczorowskiego z okazji jego ślubu zawartego w 1832 r. z Teklą z Trzcińskich. Przebudowany w 1872 r. Budynek zwrócony fasadą w kierunku południowym, murowany z cegły, podpiwniczony, parterowy, z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną karpiówką. Wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitami pośrodku elewacji południowej i północnej. Elewacje tynkowane z zachowanym częściowo detalem architektonicznym w postaci gzymsu cokołowego, szerokich opasek okiennych, nadokienników, ząbkowego gzymsu wieńczącego i podobnego w zwieńczeniu szczytów. Budynek nie użytkowany, w bardzo złym stanie. Wymaga remontu kapitalnego. Własność prywatna.

Park założony ok. połowy XIX wieku na miejscu wcześniejszego ogrodu na rzucie zbliżonym do prostokąta z trzema stawami w części północnej. W latach 70. XX w. zniszczono środkową część parku po stronie dworu poprzez wycięcie drzewostanu i wybudowanie tu budynków inwentarskich, dzieląc dawny układ na dwie części. Całkowicie zatarta została kompozycja parku oraz zniszczono wiele cennych drzew. W północnej części parku zachowane stawy połączone rowami melioracyjnymi. Wśród drzewostanu wyróżniają się dęby szypułkowe, jesiony, klon zwyczajny i lipa szerokolistna, z których kilka o pomnikowych rozmiarach. Park w złym stanie. Wymaga odtworzenia układu kompozycyjnego oraz kompleksowego przeprowadzenia prac porządkowych i pielęgnacyjno-sanitarnych. Własność prywatna.

Stajnia wzniesiona w k. XIX w. murowana z cegły, na podmurówce z kamienia polnego, jednokondygnacyjna, z magazynowym poddaszem, nakryta dość niskim dachem dwuspadowym pokrytym papą. Budynek na planie prostokąta z biegnącym w poprzek korytarzem. Elewacje tynkowane z zachowanym detalem. Stan zachowania dobry. Remont obiektu przeprowadzono w 2009 r. Własność prywatna.

Obora wzniesiona ok. 1874 r., murowana z cegły, na podmurówce

z kamienia polnego, parterowa z poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną karpiówką. Obiekt na rzucie prostokąta z przybudówką od strony południowej, z wnętrzem z wprowadzonymi powtórnie podziałami związanymi z adaptacją na kurnik. Elewacje pierwotnie ceglane, po 1945 r. otynkowane. W elewacji frontowej wschodniej trzy jednoosiowe wystawki zakończone szczytami. W środkowej w szczycie medalion z głową krowy. Stan zachowania dobry. Własność prywatna.

Owczarnia wzniesiona w 1874 r., murowana z cegły, na podmurówce kamiennej, o bryle i formie identycznej z usytuowaną naprzeciwko oborą. Elewacje nie tynkowane, ze śladami dawnych otworów okiennych, obecnie częściowo zamurowanych. Stan zachowania dobry. Własność prywatna.

Dwie stodoły, przebudowane na owczarnie, zbudowane w 4 ćw. XIX w., identyczne, murowane z cegły, na podmurówce z kamienia polnego, nakryte niskimi dachami dwuspadowymi pokrytymi papą. Wzniesione na planie wydłużonego prostokąta, z otwartą więźbą kleszczowo-płatwiową. Elewacje ceglane, artykułowane rzędem płytek, zamkniętych odcinkowo wnek o tynkowanych polach. Obecnie pełnią funkcję kurników. Stan zachowania dobry. Własność prywatna.

PIOTROWO PIERWSZE

Park krajobrazowy założony na pocz. XIX wieku, przekształcony w końcu XIX w. i powiększony na początku XX w., ze starszą częścią zachodnią przy dworze i młodszą wschodnią, o powierzchni ok. 5,7 ha. Zachowany drzewostan składa się głównie z dębu, daglezi, klonu i lipy. Po 1945 r. na południowym-wschodzie od dworu zostały założone warzywniki, natomiast w części północno-wschodniej parku wybudowano budynki inwentarskie. Wschodnia część o charakterze leśnym z niewielkim stawem, a wśród drzew dominuje tu klon jawor, klon i wiąz.

Park zaniedbany, wymaga rewaloryzacji poprzez odtworzenie układów kompozycyjnych oraz przeprowadzenie prac porządkowych oraz pielęgnacyjno-sanitarnych. Własność Agencji Nieruchomości Rolnych w Poznaniu.

RAKÓWKA

Zespół dworsko-parkowy.

Dwór wzniesiony ok. połowy XIX w., rozbudowany i przebudowany po 1927 r. przez Władysława Radomskiego. Budynek murowany z cegły, częściowo na kamiennej podmurówce, część ścian wewnętrznych w konstrukcji muru pruskiego. Podczas przebudowy dodano dwa pomieszczenia od strony wschodniej, wystawkę w połaci dachowej i okazały czterokolumnowy portyk od strony elewacji frontowej północnej. Obecnie jest to budynek podpiwniczony, parterowy, z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym. Elewacje tynkowane. Wejście główne do budynku poprzedzone portykiem o doryckich kolumnach. Budynek po przeprowadzonym remoncie kapitalnym, w bardzo dobrym stanie.

Park o powierzchni ok. 2 ha, założony w stylu krajobrazowym w 2 poł. XIX w, przekształcony po 1925 r., w kształcie zbliżonym do prostokąta, rozciąga się na północny zachód od dworu. Wśród drzewostanu dominuje robinia akacjowa i klon pospolity. Pojedynczo występuje buk czerwony, świerk i daglezwia.

Całkowicie zaniedbany park, po 2008 r. poddany został gruntownej rewaloryzacji. Usunięto drzewa obumarłe, samosiewy, zdziczałe krzewy, teren odchwaszczono, założono trawniki, uporządkowano komunikację między częścią rezydencjonalną i podwórzem gospodarczym. Zieleń parkową uzupełniono nowymi nasadzeniami drzew, krzewów ozdobnych, bylin. Obiekt utrzymany w bardzo dobrym stanie.

Zespół dworsko-parkowy jest własnością prywatną.

STARY GOŁĘBIN

Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP.

Parafia erygowana w XIV w. Pierwszy kościół, fundowany zapewne w XIV w., był drewniany. Obecny kościół również drewniany, wybudowano z fundacji Jana i Doroty Domiechowskich w latach 1670-1671 i poświęcono w 1677 r. W 1870 r. kościół odnowiono, w 1881 r. dobudowano staraniem Emila Szodrskiego kaplicę, pod którą znajduje się grobowiec Szodrskich. Kościół orientowany, konstrukcji zrębowej, na podmurówce ceglanej, jednonawowy z kwadratową wieżą od zachodu.

Wieża zwieńczona jest hełmem blaszanym z latarnią z XIX wieku, na dachu nawy wieżyczka z sygnaturką. Dachy dwuspadowe, na zakrystii jednospadowy, wspólny z prezbiterium. Wnętrze kościoła barokowe.

W latach 1993-2004 przeprowadzono kapitalny remont świątyni. Od 1969 roku jest samodzielną parafią. Stan dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny.

Park dworski.

Park krajobrazowy o powierzchni ok.12 ha, na planie zbliżonym do prostokąta, założony w końcu XVIII w., powiększony w kierunku południowym na początku XX wieku. W końcu XIX w. utworzono na terenie parku liczne stawy, obecnie częściowo zachowane. Główny wjazd znajduje się na wprost kościoła, drugi od strony podwórza folwarcznego. Park obecnie mocno przekształcony – założone ogródki, boisko, wydzielony teren przedszkola z placem zabaw we wschodniej części. Z dawnego układu parkowego zachowana aleja platanowa prowadząca niegdyś od strony kościoła do dworu, aleja lipowa w południowej części parku, szpalery grabowe w zachodniej części. Wśród dawnego drzewostanu przeważają jesiony, robinia akacjowa, lipa drobnolistna, klon i grab. Najstarsze drzewa – dęby i graby - pochodzą z XVIII w. Na terenie parku dwie figury – w zamknięciu jednego ze szpalerów grabowych Najświętszego Serca Jezusowego z 1908 r. oraz barokowa, wykonana z piaskowca figura św. Jana Nepomucena z około 1720 - 1730 roku. W parku niezbędne jest przeprowadzenie prac pielęgnacyjno -sanitarnych. Stan zachowania dostateczny. Własność Agencji Nieruchomości Rolnych.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Czempień to głównie wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych, które generalnie zachowane są w dobrym stanie. Interwencji konserwatorskiej wymagają elementy wyposażenia kościoła fil. p.w. Wniebowzięcia NMP w Starym Gołębinie.

W dobrym stanie zachowane są również elementy wystroju elewacji i polichromia pałacu w Czempiniu oraz krzyż przydrożny w Starym

Gołębinie i późnobarokowa figura św. Jana Nepomucena w Jarogniewicach.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Lesznie.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie musi on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – obowiązek, z zastrzeżeniem art. 82 a ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., pokrycia

kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasnic i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywne orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu I i II wojny światowej.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych. Na prace archeologiczne należy uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Lesznie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) archeologicznych

Ponieważ gmina Czempień jest jednostką o charakterze rolniczym, a na jej terenie prowadzona jest intensywna uprawa roślin przemysłowych (buraków i rzepaku), istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk lokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Ponadto podstawowym zagrożeniem dla grodzisk oraz cmentarzysk rejestrowanych na terenie gminy, są nielegalne poszukiwania z wykrywaczami metali.

Szczególna sytuacja dotyczy zwłaszcza obszaru miasta Czempinia. Ze względu na stopień zurbanizowania utrudnione jest tu rozpoznanie powierzchniowe, pozwalające na udokumentowanie rozmieszczenia stanowisk archeologicznych. Jednakże wczesna metryka miasta (sięgająca XIV wieku), brak jednoznacznej lokalizacji pierwszej osady czempińskiej oraz zabytkowy układ urbanistyczny nakazują szczególną ochronę dziedzictwa archeologicznego w jego obrębie.

Innym potencjalnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są prace szerokopłaszczyznowe, takie jak eksploatacja kopalni, piśnic czy żwirowni. Na terenie gminy Czempień udokumentowano występowanie węgla brunatnego. Pokład ten zawiera się w tzw. „rowie poznańskim”, należy do największych w kraju. Generalnie zasoby złóż węgla brunatnego w skali województwa poznańskiego wynoszą 4589 mln Mg, co stanowi ponad 32% zasobów kraju. Ocena wielkości złoża czempińskiego odnosi się do połowy lat 90. Na tle sąsiednich (złoża Krzywiń i Gostyń), pochodzących z tego samego rejonu (rów poznański) zasoby geologiczne bilansowe przedstawiają się następująco:

Gostyń: 1988830 tys. Mg

Krzywiń: 666507 tys. Mg

Czempień: 1034578 tys. Mg.

Złoże czempińskie, podobnie jak wymienione wyżej, zostało rozpoznane wstępnie i nie podlega wydobywaniu.

Lesistość gminy jest niska. Większe, zwarte kompleksy leśne występują w części północnej gminy oraz dolina Olszynki na południe od Czempinia i pas Jarogniewice - Głuchowo (Leśnictwa: Bieczyny i Czempiń w Nadleśnictwie Konstantynowo). Są to siedliska borów świeżych, borów mieszanych świeżych i lasów mieszanych w starszych klasach wieku, z dużym udziałem starodrzewu. Pozostała część gminy jest bezleśna.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego konserwatora Zabytków - kierownika Delegatury w Lesznie.

b) nieruchomości

Gmina Czempiń nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwoleń na budowę, które

wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Momentem wszak najistotniejszym są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi, gdzie często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czempień zostało uchwalone przez Radę Miejską Uchwałą Nr III/21/2010 z dnia 29 grudnia 2010 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części II studium „Uwarunkowania rozwoju gminy” przedstawiono zasoby przyrodnicze oraz walory krajoznawcze i turystyczne gminy Czempień. Podkreślono, że na terenie gminy przetrwało kilka cennych parków (w Jarogniewicach, Starym Gołębinie, Głuchowie, Gorzyczkach, Jasieniu, Piotrkowicach, Czempiniu) oraz przedstawiono walory przyrodnicze utworzonego w 1992 r. Parku Krajobrazowego im. gen. Dezyderego Chłapowskiego. W dalszej części zaprezentowano zasoby kulturowe gminy, koncentrując się na tych obiektach i miejscach, które można wykorzystać z punktu widzenia rozwoju turystyki. Wymieniono tutaj takie obiekty jak: zachowany układ przestrzenny Czempinia, park wiejski w miejscowości Borowo, „Park Wypoczynku i Kultury w Głuchowie”, park w Starym Gołębinie, dwór i park w Gorzyczkach oraz pałac i park w Jarogniewicach.

W celu określenia najważniejszych zagadnień z zakresu stanu zachowania i ewentualnej rewaloryzacji krajobrazu kulturowego gminy przedstawiono (w punkcie Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju przestrzennego) analizę historii rozwoju przestrzennego oraz istniejących obiektów zabytkowych. W punkcie 3.1. „Walory krajobrazu kulturowego gminy Czempień” zaprezentowano zarys historii miasta i informacje o ważniejszych obiektach zabytkowych miasta i gminy Czempień oraz zamieszczono spis obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

W punkcie 3.2. skoncentrowano się na zasobach dziedzictwa archeologicznego z obszaru gminy Czempin. Zestawiono tutaj dane liczbowe stanowisk archeologicznych z rozbiciem na poszczególne miejscowości. Po zaprezentowaniu krótkiej charakterystyki zasiedlenia w pradziejach wraz z opisem koncentracji stanowisk archeologicznych podkreślono, że wszystkie stanowiska zlokalizowane na terenie gminy podlegają ochronie konserwatorskiej. Zauważono również, że zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Tak więc wyznaczony na mapach zasięg stanowiska należy traktować orientacyjnie, może okazać się bowiem podczas prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonych na podstawie obserwacji powierzchniowych zasięgów stanowisk. W przypadku koncentracji stanowisk na danym obszarze operuje się pojęciem strefy intensywnego występowania stanowisk archeologicznych. Sytuacja taka występuje we wszystkich dolinach cieków wodnych oraz na niektórych terenach wysoczyznowych. Szczególnym miejscem jest teren samego miasta Czempinia, gdzie dokładne rozpoznanie powierzchniowe ze względu na stopień zurbanizowania jest utrudnione. Jednakże wczesna metryka miasta sięgająca XIV wieku, brak jednoznacznej lokalizacji pierwszej osady czempińskiej (w źródłach występuje jako Piechanin), zabytkowy układ urbanistyczny nakazuje szczególną ochronę terenu miasta pod względem zabytków archeologicznych. W przypadku miasta Czempinia obszar wyznaczony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jako strefa ochrony konserwatorskiej należy traktować także jako strefę ochrony pod względem zabytków archeologicznych. Stąd nie oznaczono na mapie dodatkowo obszaru miasta. Wytyczne konserwatorskie w zdecydowanej większości przypadków (z wyjątkiem grodzisk) nie zakazują prowadzenia inwestycji w strefie występowania stanowisk archeologicznych, jednakże w takich przypadkach niezbędne jest uzyskanie opinii wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Konserwatora Zabytków Archeologicznych. Należy się wtedy liczyć z wymogiem zapewnienia przez inwestora, na jego koszt, nadzoru archeologicznego

nad pracami ziemnymi. Cała gmina znajduje się w strefie “W” ochrony archeologicznej. Działalność inwestycyjna w strefie “W” na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe. Koszty prac archeologicznych ponosi inwestor.

Szczególną ochroną objęte są stanowiska wpisane do rejestru zabytków.

Część III studium to „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy”. W punkcie 7 przedstawiono następujące kierunki ochrony walorów i zasobów środowiska historyczno-kulturowego:

- w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej miasta Czempinia nie należy planować inwestycji naruszających zachowany historyczny układ urbanistyczny oraz takich, które ze względu na swoje gabaryty lub agresywną architekturę mogłyby ten układ naruszać (w szczególności obiektów przemysłowych),
- należy zachować historyczne przebiegi głównych dróg, świadczących o najstarszych traktach komunikacyjnych: w kierunku Śremu, Iłowca i Poznania,
- należy utrzymać charakter zabudowy podmiejskiej rozciągającej się wzdłuż ulic; Kuczmerowicza, Towarowej, Poznańskie Przemieście i do nich przyległych,
- zgodnie z wytycznymi konserwatora zabytków, nowe osiedla mieszkaniowe, lokalizowane poza zabytkowym układem urbanistycznym, powinny mieć ograniczoną wysokość zabudowy do trzech kondygnacji z czwartą kondygnacją w poddaszu,
- większość wsi gminy Czempień zachowało czytelny pierwotny układ przestrzenny i zabytkową zabudowę w tym wiele zespołów dworsko-folwarcznych,
- w założeniach ruralistycznych z zachowanym pierwotnym rozplanowaniem i przeważającą zabudową historyczną należy zadbać o właściwe dostosowanie projektowanej nowej zabudowy,
- liczne na terenie gminy dwory i pałace wraz z założeniami folwarcznymi powinny przede wszystkim mieć właścicieli i pełnić określone funkcje,

które pozwoliłyby gospodarzom na ich utrzymanie (np. szeroko rozumiana turystyka i rekreacja, funkcje hotelowe, a także ośrodki lecznicze lub rehabilitacyjne); w szczególności należy zwrócić uwagę na niezagospodarowane i niszczące zespoły dworsko-parkowe (Piotrkowice, Rakówka, Głuchowo),

- założenia dworskie o szczególnych walorach zabytkowych to: Borowo, Czemiń – Stare Borówko, Głuchowo, Gorzyczki, Jarogniewice, Piotrkowice, Rakówka,
- zabytkowe parki, zespoły pałacowo (dworsko-) – folwarczne, założenia kościelne muszą zachować istotne elementy rozplanowania i zabudowy,
- parki nie powinny podlegać podziałom i zabudowie,
- obok troski o same obiekty zabytkowe należy zawsze pamiętać o ochronie ich otoczenia i konieczności uzgadniania z konserwatorem także charakteru zabudowy z nimi sąsiadującej, zarówno pod względem architektury, jak i funkcji,
- na terenie gminy znajdują się interesujące stanowiska archeologiczne związane z osadnictwem wczesnośredniowiecznym,
- wszelkie działania przy obiektach zabytkowych wymagają akceptacji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- na terenach leżących w granicach objętych ochroną konserwatorską wszelkie prace mające wpływ na zmianę wyglądu obiektów (zmiany kubatury, elewacji, pokrycia dachów, rozbudowy i nadbudowy obiektów itp., ogrodzenia, mała architektura) oraz mające wpływ na zmianę rozplanowania terenu i układu przestrzennego (nowe lokalizacje, rozbiórki, podziały gruntów, zmiany funkcji terenu) wymagają uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

Natomiast w punkcie 22 „Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” zawarto następujący zapis: Tereny objęte zmianą studium znajdują się w strefie „W” ochrony archeologicznej. Przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej nieruchomości zabytki archeologiczne. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace

dokumentacyjno – zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych. Koszty prac ponosi inwestor.

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Czempień nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Miejscowe plany dla fragmentów miejscowości sporządzane są głównie na wnioski właścicieli gruntów. Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lesznie.

W związku z faktem, że cały obszar gminy jest objęty strefą ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych w obowiązujących planach zawarto uwagi dotyczące ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego; Uchwała Nr V/28/02 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej z prawem prowadzenia nieuciążliwej działalności usługowej; Uchwała Nr V/27/02 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dostępnością komunikacyjną we wsi Borowo; Uchwała Nr V/26/02 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla drogi i terenu urządzeń produkcji rolnej w miejscowości Borowo; Uchwała Nr III/23/10 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 29 grudnia 2010 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Borowie dla działki o nr ewid. 121; Uchwała Nr III/22/10 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 29 grudnia 2010 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego w Bieczynach dla działki o nr ewid. 51/1; Uchwała Nr XLI/244/09 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 02 grudnia 2009 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Bieczynach dla działki o nr ewid. 99/1; Uchwała Nr XXXVIII/245/09 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Bieczynach dla działki o nr ewid. 99/2; Uchwała Nr XXXII/196/09 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 27 lutego 2009 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Borówku Nowym dla działek według ewid. gruntów o nr ewid. 357, 355a i 356; Uchwała Nr XXXVII/224/09 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 29 lipca 2009 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Piechaninie dla działki o nr ewid. 198/2; Uchwała Nr III/24/10 Rady Miejskiej w Czempiniu z dnia 29 grudnia 2010 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Piotrkowicach dla części działki o nr ewid. 74/80). Zaznaczono, że wszelkie inwestycje w strefie ochrony stanowisk archeologicznych należy uzgodnić z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu – Delegaturą w Lesznie. Wojewódzki Konserwator Zabytków – kierownik Delegatury w Lesznie określi szczegółowe warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony archeologicznej.

Inwestycje na terenie gminy Czempień (na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które każdorazowo uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze

zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Południowo-wschodnia część gminy Czempin znajduje się w obrębie **Parku Krajobrazowego im. gen. Dezyderego Chłapowskiego**. Utworzony Rozporządzeniem Nr 1/92 Wojewody Leszczyńskiego i Wojewody Poznańskiego z dnia 1 grudnia 1992 r. Celem utworzenia Parku jest ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych, historycznych i krajobrazowych z dobrze zachowaną siecią zadrzewień śródpolnych wprowadzonych na tym terenie w latach dwudziestych XIX w. przez generała Dezyderego Chłapowskiego. Zadrzewienia te zostały objęte ochroną i uznane za dobro kultury.

Powierzchnia Parku wynosi 17.200 ha. Położony jest w centralnej części mezoregionu Równiny Kościańskiej, będącej częścią makroregionu Pojezierza Leszczyńskiego. Jest to teren, na którym dominującą rolę pełni rolnictwo. Pola uprawne zajmują powierzchnię 11.283,2 ha. Krajobraz ukształtowany został przez zlodowacenie środkowopolskie oraz bałtyckie. Ukształtowanie terenu parku jest równinne, lekko pofalowane. Najwyższe wzniesienia nie przekraczają 95 m n.p.m. Występują tutaj liczne oczka polodowcowe, środkiem Parku ciągnie się niewielkie obniżenie, w którym płyną wody Rowu Wyskoć do Kanału Obry.

Można tu spotkać rzadkie, zanikające gatunki roślin związanych z uprawami rolnymi. Flora roślin naczyniowych liczy około 900 gatunków. W starych parkach i zadrzewieniach śródpolnych występują rzadkie i chronione gatunki roślin leśnych i zaroślowych, a na łąkach i w oczkach śródpolnych rośliny zbiorowisk łąkowych i wodnych. Mozaikowy charakter krajobrazu sprawia, że odznacza się on dużą różnorodnością fauny.

Indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

1. Bieczyny – jałowiec pospolity (4 szt.), dąb szypułkowy.
2. Borówko – dąb szypułkowy (3 szt.), lipa drobnolistna (3 szt.).

3. Gorzyczki – platan klonolistny, dąb szypułkowy (7 szt.), iglicznia trójcierniowa (2 szt.).
4. Głuchowo – kasztanowiec zwyczajny, jesion wyniosły (3 szt.), dąb szypułkowy (4 szt.), buk pospolity, buk pospolity f. czerwolistna, dąb czerwony.
5. Czempiń – dąb szypułkowy (2 szt.), wawrzyn wilczełyko.
6. Aleja dębowa złożona z 42 drzew Gorzycze – Stary Gołębin.
7. Aleja lipowa złożona ze 145 drzew Czempiń – Borowo.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Czempień wykonała w 2011 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie. Egzemplarz ewidencji zabytków nieruchomych przekazany został Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lesznie. Będzie ona podlegała okresowej aktualizacji, w porozumieniu z konserwatorem zabytków, polegającej na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących, gruntownie przebudowanych, które utraciły cechy zabytkowe, uzupełnieniu o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

I. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, w 2014 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Lesznie.

II. Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków

archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Lesznie.

III. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, wykazu stanowisk archeologicznych (bez podania dokładnej lokalizacji) oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Czempień” na stronie internetowej Urzędu Gminy Czempień,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych

tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,

- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- określenie zasad udzielania dotacji na prace remontowe i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością Gminy Czempień,
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji.

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelakich szlaków (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością obiektów i miejsc przez które przebiega.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Czempień, ze szczególnie cenną pod tym względem południową częścią gminy, tereny przyległe do kanału Mosińskiego, różnorodna flora i fauna, postaci historyczne, bogaty

przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowlach sakralnych oraz przypominających świetność szlachecką dworach i pałacach otoczonych parkami i folwarkami, stanowią niewątpliwy atut turystyczny i poznawczy. Obiekty zabytkowe przedstawiają sobą cenne uwarunkowania dla realizacji szeroko pojętych potrzeb kulturalnych wielu grup i środowisk, tak rodzimych jak i zewnętrznych. Zrealizować się tu mogą pasje poznawcze historyków, ludzi-pasjonatów, turystów, dla których miejscowość, jej historia, lokalny koloryt tworzony przez miejscowe społeczności, jest czymś ważnym. Tutaj z dala od zgiełku modnych wypoczynkowych miejscowości, można przeżyć przygodę podróżnika wędrującego w głąb przeszłości i odkrywającego historyczne dziedzictwo.

Na terenie gminy, obejmującym również Park Krajobrazowy, przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne, przebiega także ścieżka ekologiczno – dydaktyczna. Wiodą one do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejsc, a znajdują się na nich także najcenniejsze zasoby zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach.

Warto tutaj wymienić interesujące szlaki turystyczne o bogatym, różnorodnym programie, stanowiące także korzystną formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Np. znakowane szlaki PTTK: *niebieski wielkopolski* długodystansowy (136 km) Czempin – Kobylin; *niebieski* na terenie powiatu - długości 26,5 km, z Czempinia przez Lubosz Stary, Racot, Wonieść, Jezierzycy do Zglińca. *żółty* – długości 46,5 km, z Błotkowa przez Wydorowo, Widziszewo, Kościan, Bonikowo, Jarogniewice do Piotrowa.

Fragment trasy interesującego „*Ziemiańskiego szlaku rowerowego*” dł. 245 km, stanowiącego *element wielkopolskiego systemu szlaków rowerowych*, pozwala poznać unikatowy w skali Europy krajobraz kulturowy z siecią śródpolnych i przydrożnych zadrzewień. Jego pętla przebiega przez Krzywiń - Gostyń - Pępowo - Jutrosin - Pakosław - Rawicz - Poniec - Osieczna - Kościan i powrót do Czempinia.

Opracowany przez Unię Gospodarczą Regionu Śremskiego czerwony szlak rowerowy „*Śladami Józefa Wybickiego*”, długości 67,5 km,

wiedzie przez Śrem - Nochowo - Błociszewo - Wronowo – Stary Gołębin - Gorzyce - Słonin - Czempień - Sucharzewo - Iłówiec - Grzybno - Brodnica-Przylepki - Manieczki - Gaj - Śrem.

Wśród powstałych tras rowerowych, w ramach powiatowego projektu „Rowerem w głąb dziejów Południowej Wielkopolski. Romantyczne trasy rowerowe Ziemi Kościańskiej”, *Droga zachodnia nr 7* obejmuje również tereny gminy Czempień. Liczący 53 km szlak prowadzi ze Śmigła przez Bronikowo, Morownicę, Poladowo, Żegrowo, Karśnice, Brońsko, Kokorzyn, Szczodrowo, Kiełczewo, Bonikowo, Mikoszki, Jarogniewice, Piotrkowice do Czempinia. Kolejny, *Kościański Trójkąt Rowerowy*, długości 74,60 km wiedzie z kościańskiego Rynku przez Pianowo, Stare Oborzyska, Czempień, Stary Gołębin, Turew, Kopaszewo, Krzywiń, Bożą Wolę, Zgliniec, Jezierzyce, Zygmuntowo, Stare Bojanowo, Śmigiel, Bruszczewo, Przysiekę Polską, Widziszewo do Kościana.

Przy współpracy z działającymi na rzecz rozwoju gminy stowarzyszeniami, a także LGD „Wielkopolska Wschodnia”, które w swoich formach działania uwzględniają wszechstronny rozwój gminy, w tym kultury i ochrony zabytków, popularyzację i rozwój produktów regionalnych oraz przedsiębiorczości, planowane są kolejne przedsięwzięcia turystyczne. Trwają prace nad wyznaczeniem na obszarze gminy nowych szlaków pieszych i rowerowych, w tym opartych na projekcie Europejskiej Sieci Tras Rowerowych EuroVelo. To cenna i znacząca inicjatywa, która wzbogaci już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Przy tworzeniu szlaków można wykorzystać, po odpowiednim oznakowaniu i opisaniu, stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, przede wszystkim grodziska oraz cmentarzyska kurhanowe np. w miejscowościach Bieczyny czy Stary Gołębin.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, to oczywisty atut, również zachęta do

korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Obiektem wpisanym do rejestru zabytków, stanowiącym własność Gminy jest cmentarz ewangelicki w Czempiniu przy ul. Poznańskie Przedmieście. Rozpoczęta w 2012 r. renowacja obiektu będzie kontynuowana. Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ziemi Czempińskiej rozpoczęło starania mające na celu przywiezienie pomników i płyt nagrobnych, które zostały wywiezione z czempińskiego cmentarza do lapidarium w Orzeszkowie. Cmentarz w przyszłości ma stać się świadectwem poszanowania wielokulturowej tradycji Czempinia poprzez stworzenie w odrestaurowanej kaplicy Centrum Trzech Kultur. Będzie ono prezentowało dziedzictwo kultury chrześcijańskiej, ewangelickiej oraz judaistycznej na ziemi czempińskiej.

W corocznym budżecie Gminy zabezpieczone zostaną środki finansowe na wsparcie renowacji cmentarza.

Pozostałe obiekty nie są własnością Gminy, W związku z tym nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,

- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
  - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
  - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Czempień wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Czempiniu zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,

b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

V. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

VI. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in.

12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.